

Tone Pavček: *Čas duše, čas telesa. Tretji del.* Ljubljana: Knjižna zadruga, 2004.

“Ajda je alfa in omega slovenske zgodbe.” Tako se glasi prvi stavek v tretji knjigi esejev Toneta Pavčka. In s tem nakaže prevladujoč ton zbirke. Ta zveni mestoma arhaično in nas vrača v svet slovenskih narodnih pravljic, orisuje pastoralne pokrajine in jim (ponekod že malce pretirano) panegirično vzklika. Zdi se, kot da bi vstopili v svet, ki ga (običajno dokaj neuspešno) skušajo poustvariti narodnozabavni ansambli. Verjetno tudi ni naključje, da je v sredini knjige esej o Lojzetu Slaku.

Tone Pavček ostaja zvest svoji poetiki, ki jo je delno zastavil že v zbirki *Pesmi štirih*, potem pa se je razvijala skozi naslednje zbirke poezije in hkrati skozi njegovo otroško literaturo. Poleg že omenjene ljudskosti in domačijskosti, ki ga povezuje z ruskim pesnikom Jeseninom (tega je v slovenščino prevedel prav Tone Pavček), je ohranjen njegov intimizem in ljubezen do malega. Kot pravi v eseju z naslovom *Dež*: “Sam si stešeš tramovje in postaviš streho iz trdnosti in vere, potem vedriš pod njo, ko je nevihta tam zunaj ali v tebi samem, in si varen pod svojo streho. Prostor bivanja se pod streho, tem domom tvojega imena, sicer skrči, zoži na omejenost. Morda pa je zato tvoja moč, ne več razpršena vsepovsod, zožena na mejnost, majhnost, na minimum, vsa osredotočena vase silnejša, njena svoboda večja.” In res so številni Pavčkovi eseji meditacije, ki se osredotočajo na predmet in dogodek, ki pa postane samo izhodišče za širše razmišljanje. V eseju *Enajsti september* se pisatelj izjemoma loti sodobnejše teme (terorizma), da opozori na to, da nas takšne velike, oddaljene teme ne prizadevajo zares, bolijo nas osebne nesreče, pa čeprav je v njih umrl le en sam človek, ne pa nekaj tisoč. Kot tipična Pavčkova tema se pojavijo tudi mali ljudje – otroci, ki imajo poseben uvid. A tudi odrasli lahko gledamo kot otroci: “Včasih, kadar sem majhen in priden, sanjam čudne sanje.” Ob majhnih, lepih stvareh se

pisatelj ukvarja tudi z veliko temo smrti, ki jo obravnava z različnih vidikov. Najprej je tu motiv bolečega razkola, ki se je zgodil v avtorjevem življenju po sinovem samomoru, potem so tu številni nekrologi prijateljem in slutnja lastne smrti, zamiranja življenja. Toda če se nam je Pavček kot pesnik smrti predstavil predvsem v pesniški zbirki *Dediščina*, ki se zdi kot nekakšna temna knjiga mrtvih, je v pričujočih esejih opazen preobrat. Smrt je pojmovana predvsem pozitivno – naša vez z bližnjimi se po smrti pogosto še okrepi ("Smrt je rodovitna. Ustvarja tiho, nevidno, a neskončno trdno vez med živimi in mrtvimi."), lastna smrt pa je vse bližji dogodek, ki se ga ne smemo bati, pač pa se je treba nanj nesentimentalno pripraviti – "Saj končno: umiranje in v njem sklepno dejanje – smrt, je naloga, ki nas čaka. Opravimo jo, kot se mora."

Tako kot protipola otroštvo in smrt, je v esejih navzoč tudi znameniti Pavčkov vitalizem. Še vedno so tu razmišljanja o erotiki, o mladostnih ljubeznih, kot simbol preprostosti, lepote se pojavljajo podobe mladih deklet, ob njih pa spomini na očitno dokaj radoživo mladost in predvsem na vino. Tega obdeluje tako v sestavku *Krasota s Krasa: teran*, kot v številnih odlomkih, posvečenih vinogradništvu, pa vinom različnih slovenskih regij, ki sumljivo spominjajo na odlomke priložnostnih govorov. Očitno z leti navdušenje nad vinom ne upada, pisatelj se s svojimi pivskimi sposobnostmi še lahko pohvali in v eseju *Vino* zapiše: "Pijem [...] po pravilu vinskih viteзов: Pij redno in pij zmerno. Pri tem je redno priljubljena stalnica, zmerno pa, kakor se spodobi, prilagojeno moji meri: raje več kot manj."

Knjiga se deli na štiri dele. Prvi in zadnji, ki sta brez naslova, vsebujeta krajša besedila, mešanico memoarske proze in esejev, naslovi pa dobro ponazarjajo teme: *Ajda, Bog, Cesta, Cilj, Svetloba knjige, Ljubezen, Meja, Nežnost, Otroci, Obletnice, Obrazi, Oče, Smrt, Spomeniki, Vino, Voda, ...* vseh skupaj jih je dvaintrideset. Pri tem je četrti razdelek bolj kot prvi posvečen spominom na avtorjevo pesniško, uredniško in politično delovanje in zato poln poučnih anekdot. Tako izvemo, da Ciril Zlobec (ali Čiro Vrag po Menartovi pesmi) slabo prenaša vino, rad pa ga deli s prijatelji, da je Janez Menart bolehal za hipohondrijo in da je Pavček govor, ki ga je imel na Kongresnem trgu leta 1989, napisal le nekaj ur pred zborovanjem, saj sam ni prav verjel, da se bo to sploh zgodilo.

Tematsko zamejena sta drugi in tretji del knjige. Drugi del ima naslov *Obnebja pokrajin*, besedila pa govorijo o Pavčkovih najljubših pokrajinah: največ seveda o rodni Dolenjski, pa o Istri, kjer zdaj živi, Krasu in Goriških brdih. Tukaj verjetno kvaliteta najbolj niha, avtor zapada v hvalospeve, ki se redko vežejo na konkretne dogodke, gre bolj za opevanje same pokrajine in atmosfere krajev, s čimer seveda ne bi bilo nič narobe, če se ne bi ti hvalospevi (s posameznimi namigovanji na zaslužne može omenjenih pokrajin) zavlekli čez več strani. Pri tem niti ne skriva, da je besedilo *Krasota s Krasa: teran* neke vrste spremna beseda h knjigi Mirana Vodopivca o kraškem teranu, *Bela krajina* pa je besedilo, ki sicer res govori predvsem o lepotah Bele krajine, vendar se na koncu izkaže, da gre za govor, ki ga je imel pisatelj ob odprtju

Kambičeve hiše. Tudi v tretji razdelek, *Ozvezdja obrazov*, so uvrščena večinoma priložnostna besedila, ki jih je pisatelj pisal v čast svojim kolegom iz sveta umetnosti – največkrat kot besede poslednjega slovesa ob grobu. Tako smo priče Pavčkovega poslavljanja od Nika Koširja, Izeta Sarajlia, Ele Peroci, Igorja Torkarja; avtor z veliko toplino zariše portrete svojih umrlih prijateljev in zaključimo lahko, da po umetniški plati *Ozvezdja* presegajo *Obnebja*.

Zaradi priložnostne narave nekaterih besedil velja problematizirati tudi samo oznako eseji, kot so besedila označena v robnem zapisu knjige. Če smo malo strožji, bi lahko med eseje uvrstili morda le kakšno tretjino vseh tekstov, poleg govorov je tudi precej besedil, bližjih memoarski prozi kot esejem.

Še dobro, da se je Pavček tudi tokrat izkazal za prekaljenega borca z jezikom, kajti očitno je, da knjiga ni lektorirana (tudi imena lektorja ne najdemo). Če se lahko na občutek za vejice in druge slovnične osnove pri pesniku kar zanesemo, pa žal mrgoli tiskarskih napak, ki nam včasih otežijo razumevanje in privedejo do nenavadnih lapsusov (redno se npr. enačita besedi ker in kar, posebno poglavje so vezaji in pomišljaji). Prav tako bi bil koristen temeljitejši uredniški pregled: če še spregledamo napake v kazalu, pa se le zdi nenavadno, da si skoraj drug za drugim sledita eseja z identično poanto, motivi in citati. Tako esej *Branje kot zrenje in zorenje kot esej Svetloba knjige* govorita o kulturi branja, v središče pa postavljata Kosmačevo podobo luči petrolejke, ki ob branju prehaja v bralca, in Unamunov izrek, da ti knjiga nikoli ne ukazuje Na levo! ali Na desno!

Občutja ob najnovejši Pavčkovi knjigi so torej mešana. Toda ravno v trenutkih, ko se branje začne ustavljati, bralca preseneti nov pisateljev humorni preblisk ali izkristalizirana besedna zveza. Ne glede na temo povzdiguje besedila neumorna poigravanje z jezikom, občutek za detajle in eruditstvo. Da branje hitreje teče, pa je verjetno kriv tudi sladek vonj po nostalgiji.